

Varga Attila Ferenc

Az európai kollektív önvédelem helye a nemzetközi jogrendszerben

„A közös kül- és biztonságpolitika, valamint az európai védelem- és biztonságpolitika lényege az, hogy közösen erősek vagyunk”¹ A Lisszaboni Szerződés hatályba lépésével az Európai Unió alapszerződésében került rögzítésre a tagországok egymással szembeni kollektív védelmi kötelezettsége. Jóllehet az európai kölcsönös önvédelem igénye már korábban is megjelent, uniós szintű megfogalmazását több körülmény hátráltatta. Jelen dolgozat szerzője arra tesz kísérletet, hogy bemutassa a kollektív önvédelem mai rendszerét a nemzetközi jogban, és ismertesse az EU kollektív önvédelmi klauzula lehetséges alkalmazásával kapcsolatos anomáliákat.

Az Európai Unió tagállamainak állam- és kormányfői által 2007. december 13-án aláírt Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jei hatályba lépése sok szempontból új korszak kezdetét jelentette az Európai Unió történetében. Az Unió önálló jogalanyiságának rögzítése, a kiterjedt intézményi és döntéshozatali reformok, valamint az egyes politikákban bekövetkezett változások célja az integráció további elmélyítése, a működés hatékonyságának fokozása, és az egységes fellépés lehetőségének megteremtése. A változások érintették az EU biztonság- és védelempolitikájába tartozó kérdéseket is, amelyek közül az egyik, viszonylag kevés visszhangot kiváltó fejlemény az EU „kölcsönös önvédelmi klauzulájá”-nak (collective self-defense clause) alapszerződésbe iktatása volt.

A klauzula szövege az Európai Unióról szóló Szerződés (Treaty on European Union – TEU) tartalmában átfogalmazott, és immáron „közös” (common) jelzővel illetett biztonság- és védelempolitikával foglalkozó rendelkezései (2. fejezet) között kapott helyet. A 42. cikk (7) bekezdése szerint amennyiben valamely tagállam a területén fegyveres agresszió áldozatává válik, a többi tagállam a hatalmában álló minden eszközzel köteles a megtámadott állam számára segítséget és támogatást nyújtani, összhangban az ENSZ Alapokmány 51. cikkében foglaltakkal. Mindez nem veszélyeztetheti bizonyos tagállamok biztonság- és védelempolitikájának speciális

1 Biztonságos Európa egy jobb világban, Európai Biztonsági Stratégia (2003. december) – Internet: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIIHU.pdf> (Letöltés: 2010. május 3.), p. 13.

jellegét. Az ezen a területen történő elkötelezettségeknek és együttműködésnek összhangban kell állnia a NATO felé vállalt kötelezettségekkel, amely [szervezet] azon államok számára, amelyek tagjai, a kollektív védelem alapja, és annak végrehajtási fóruma marad.²

A kölcsönös önvédelmi klauzula alkalmazásának alapkérdése az, hogy mikor nyílik meg valamely tagállam (és értelemszerűen az azt kollektíve támogató más tagállamok) lehetősége a védekezésre, vagyis mikor válik valamely tagállam fegyveres agresszió áldozatává? E ponton két kérdésre kell feltétlenül választ adnunk:

- 1) Helyettesíthető-e a „fegyveres agresszió” szóhasználat a „fegyveres külső támadás”³ megfogalmazással? Úgy vélem, hogy erre a kérdésre egyértelműen nemleges választ kell adnunk. Álláspontom szerint az agresszió (még ha fegyveres is) nem feltétlenül éri el a „támadás” szintjét.⁴ Figyelemmel a Lisszaboni Szerződés kidolgozásának és elfogadásának körülményeire, azt gondolom, hogy az európai államok korábbi önvédelmi kötelezettségét tartalmazó Brüsszeli Megállapodás V. cikkének, de akár a Washingtoni Szerződés kollektív védelemre vonatkozó 5. cikkének szóhasználatától (fegyveres támadás / armed attack) látványosan különböző megfogalmazás (fegyveres agresszió / armed aggression) a tagállamok azon nyilvánvaló szándékát juttatja kifejezésre, hogy igényt tarthassanak más tagállamok támogatására már a támadás szintje alatti, de mégis agresszív megnyilvánulások esetében is.
- 2) Mi minősül agressziónak? Minthogy sem a klauzulát beiktató Lisszaboni Szerződés, sem az EU egyéb kötelező érvényű dokumentumai nem részletezik az „agresszió” fogalom mibenlétét, a nemzetközi jog más forrásait⁵ kell segítségül hívnunk a rendelkezés tartalmának megállapításához.

Mai viszonyok között a nemzetközi jog általánosságban agressziónak tekinti a fegyveres erő nemzetközi (államok közötti) kapcsolatokban történő olyan alkalmazását, amelyet nem indokol önvédelem (védekezési szükségszerűség), illetve nem hagy jóvá valamely erre jogosult nemzetközi szervezet, vagy az a másik ország, amelynek területén a fegyveres erőt alkalmazzák.⁶ A hazai szakirodalomban az agresszió tudo-

2 Treaty of Lisbon, amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community – Official Journal of the European Union (C 306, Vol 50, 17 December 2007) – Internet: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0041:EN:PDF> (Letöltés: 2010. április 24.), p. 35.

3 Vö. A Lisszaboni Szerződés lehetséges hatásai az európai biztonság- és védelempolitika területére – Internet: http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/essdp/A_Lisszaboni_Szerzodes.htm (Letöltés: 2010. április 24.)

4 Erre a körülményre utal például az amerikai államok kölcsönös segítségnyújtási megállapodásának 6. cikkében az „an aggression which is not an armed attack” fordulat. Vö. Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance – Internet: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-29.html> (Letöltés: 2010. május 6.)

5 A Nemzetközi Bíróság Statútumának 38. cikke (1) bekezdése alapján a nemzetközi jog forrásainak tekintjük a nemzetközi egyezményeket, a nemzetközi szokásjogot, az általános jogelveket, és a bírói döntéseket. Statute of the International Court of Justice – Internet: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0> (Letöltés: 2010. május 9.), Article 38. para (1)

6 Encyclopædia Britannica – Internet: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/9091/aggression> (Letöltés: 2010. május 2.)

mányos igényű megfogalmazására a *Hadtudományi Lexikon* is – az agressziót és a fegyveres agressziót egy címszó alatt említve – kísérletet tett, amely szerint ide értendő az „erőszak közvetett vagy közvetlen alkalmazása valamely állam részéről egy másik állam önállósága, szuverenitása, területi épsége (integritása), politikai, gazdasági függetlensége ellen. Általános értelemben valamely állam elsőként végrehajtott, hódító célú fegyveres támadása. (...) Az agresszió legveszélyesebb formája a fegyveres támadás, mint más állam belügyeibe való erőszakos beavatkozás, területi térhódítás, kisebbségek, népcsoportok, etnikumok beolvasztása, leigázása”.⁷

Az agresszió fogalmának nemzetközileg elfogadott meghatározása hosszú folyamat eredménye volt. Amint arra a dolgozat elején már utalás történt, a Népszövetség Alapdokumentumának 10. cikke tiltott cselekményként említi az agressziót, anélkül azonban, hogy annak tartalmát meghatározta volna.⁸ A II. világháború tapasztalataira alapozva az agresszió általános tilalmát az 1945-ben létrejött ENSZ Alapokmánya is kimondta. A 2. cikk 4. bekezdése szerint minden ENSZ tagállamnak a nemzetközi kapcsolataiban tartózkodnia kell más állam területi integritása vagy politikai függetlensége elleni fegyveres fenyegetéstől, vagy e célból fegyveres erő alkalmazásától, illetve bármely más olyan fellépéstől, amely nem összeegyeztethető az Egyesült Nemzetek céljaival. Figyelemre méltó tehát, hogy az ENSZ Alapokmány nem csupán a fegyveres támadás, mint az agresszió legsúlyosabb formájának a tilalmáról szól, hanem minden olyan állami magatartást elfogadhatatlannak nyilvánít, amely a nemzetközi béke és biztonság megőrzése (mint az ENSZ egyik kiemelt célja) szempontjából veszélyes lehet. Ez a tétel időközben a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályai közé emelkedett, így a nem ENSZ tagállamokat is kötelezi.⁹ Az ENSZ által felállított kollektív biztonsági rendszerben a Biztonsági Tanács jogosult meghatározni, hogy valamely állam magatartása agresszió, vagy netán a fennálló béke megsértésének minősül-e, és amennyiben igen, akkor – szintén az Alapokmányban foglalt jogkörében eljárva – megteheti a szükséges intézkedéseket.¹⁰

Érdeemes tehát megvizsgálni, hogy a nemzetközi jog szerint milyen (állami) magatartások minősülnek agresszióknak?

A nemzetközi élet szereplői által az agresszió-fogalom meghatározására tett első kísérletek egyikének tekinthetjük az 1933. július 3-án aláírt Londoni Egyezményt.¹¹ Az Afganisztán, Észtország, Finnország, Irán, Lengyelország, Lettország, Románia, Szovjetunió és Törökország által aláírt megállapodás célja az agresszió lehető leg részletesebb megfogalmazása volt annak megelőzése érdekében, hogy egyes államok saját agresszív cselekményeiket más államok által elkövetett agresszióra történő

7 *Hadtudományi Lexikon* – Magyar Hadtudományi Társaság (Budapest, 1995) – ISBN: 963045226x – I. kötet, p. 11.

8 *The Covenant of the League of Nations* – Internet: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (Letöltés: 2010. május 2.)

9 Vö. CASSESE, Antonio: *International Law* – Oxford University Press (2005), Second Edition – ISBN 0-19-925939-9 – p. 56.

10 Ld. *Charter of the United Nations* – Internet: <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml> (Letöltés: 2010. május 2.), Article 39.

11 *Convention for the Definition of Aggression* (London, 3 July 1933) – Internet: http://www.letton.ch/lvx_33da.htm (Letöltés: 2010. május 2.)

hivatkozással indítsák meg és igazolják. Habár a definíció csupán a részes államok egymás közötti kapcsolataiban volt irányadó, a felek célja az volt, hogy ezek a rendelkezések végeredményben egyetemes elismerést nyerjenek.¹² A dokumentum 2. cikke alapján az az állam volt agresszornak tekinthető, amelyik először teszi meg az alábbi cselekmények valamelyikét:

- (1) másik állammal szembeni háború deklarálása;
- (2) más állam területére fegyveres erőkkel történő benyomulás, háború deklarálásával, vagy anélkül;
- (3) szárazföldi, légi vagy haditengerészeti erőkkel történő támadás másik állam területe, hajói vagy repülőgépei ellen, háború deklarálásával, vagy anélkül;
- (4) másik állam tengerpartjának vagy kikötőinek tengeri blokádjá;
- (5) támogatás nyújtása a saját területen megalakított olyan fegyveres csapatok számára, amelyek egy másik állam területére nyomultak be, illetve – annak ellenére, hogy a megtámadott állam ezt kérte – annak visszautasítása, hogy minden hatalmában álló intézkedést tegyen az ezen fegyveres csoportok támogatásának vagy védelmének megakadályozására.

Az agresszió lehetőségének legteljesebb kizárása érdekében a felek a dokumentum 3. cikkében azt is rögzítették, hogy nem szolgálhat az agresszió indoklásául semmiféle politikai, katonai, gazdasági vagy más módon megfontolás. Ily módon nem lehet kifogás:

- valamely állam belső állapota, viszonyai, pl.: politikai, gazdasági, vagy szociális rendszere; állítólagos rendellenességek az államigazgatásban; sztrájk, forradalom, ellenforradalom, vagy polgárháború miatti zavargások;
- valamely állam nemzetközi magatartása, pl.: másik állam vagy állampolgárai anyagi vagy morális jogainak vagy érdekeinek megsértése vagy megsértésének fenyegetettsége; diplomáciai vagy gazdasági kapcsolatok megszakadása; gazdasági vagy pénzügyi bojkott; valamely másik állammal szembeni, gazdasági, pénzügyi vagy más kötelezettséggel összefüggő viták; olyan határincidensek, amelyek nem minősülnek agresszióknak a 2. cikkben meghatározott semelyik eset szerint sem.¹³

1950-ben – szovjet kezdeményezésre – az ENSZ is elkezdett foglalkozni az agresszió definiálásának kérdésével, és a Közgyűlés a 378. (V) számú határozatában külön Bizottságot állított fel a szövegjavaslat kidolgozására. A Bizottság alapdilemmája az volt, hogy hogyan közelítse meg a kérdést: a szóba jöhető agresszív cselekmények felsorolásával, vagy az agresszió általános megfogalmazásával? A Bizottság végül úgy foglalt állást, hogy nem célravezető az agresszió meghatározása az agresszív cselekmények felsorolása révén, hiszen a felsorolás nem lehet teljes. Úgyszintén nem tartotta elfogadhatónak azt, hogy az agressziót megvalósító cselekmények rugalmatlan, és szükségtelenül hiányos felsorolása indokolatlanul korlátozza az ENSZ illeté-

12 „precise rules defining aggression, until such time as those rules shall become universal”. Ld. Convention for the Definition of Aggression, Preambulum, Art. 1.

13 V.ö. Convention for the Definition of Aggression, Art. 3., továbbá Annex to Article III of The Convention relating to the Definition of Aggression

kes szervének szabadságát a cselekmények megítélésében. A Bizottság tehát úgy határozott, hogy az egyedül praktikus módszer egy általános és absztrakt definíció megalkotása, de törekvése végül nem járt sikerrel.¹⁴

Ezt követően az ENSZ többször is napirendre tűzte az agresszió meghatározásának kérdését, és számos tagállami javaslat¹⁵ megvizsgálása mellett több bizottsági jelentés is született az ügyben. Mindezek ellenére csak hosszú idő elteltével, 1974. december 14-én fogadta el az ENSZ Közgyűlése a 3314. (XXIX) számú határozatot¹⁶, amelynek melléklete rögzítette, hogy az ENSZ mit tekint agressziónak. A több mint 35 éve elfogadott definíció szerint agressziónak tekintendő valamely állam fegyveres erejének alkalmazása másik állam szuverenitása, területi integritása vagy politikai függetlensége ellen, vagy bármely más módon, amely összeegyeztethetetlen az ENSZ Alapokmányával.¹⁷ A dokumentum szerint ide tartoznak:

- valamely állam fegyveres erőivel egy másik állam területére való benyomulás, vagy annak megtámadása (invasion or attack), illetve – ilyen benyomulás vagy támadás eredményeként – a terület bármilyen katonai elfoglalása (occupation), tekintet nélkül annak átmeneti jellegére, továbbá fegyveres erővel valamely állam területének vagy annak egy részének elcsatolása (annexation);
- valamely állam fegyveres erőivel egy másik állam területének bombázása, illetve valamely állam által bármilyen fegyver alkalmazása egy másik állam területe ellen;
- valamely állam kikötőinek vagy tengerpartjainak blokádja egy másik állam fegyveres erői révén;
- valamely állam fegyveres erőinek támadása egy másik állam szárazföldi, haditengerészeti és légi erői, továbbá tengeri és légi flottája ellen;
- valamely állam által egy másik állam területén, a fogadó állammal kötött megállapodás alapján tartózkodó fegyveres erőinek a megállapodásban foglaltakkal ellentétes alkalmazása, vagy a fogadó állam területén való tartózkodás meghosszabbítása a vonatkozó megállapodás lejártát követően;
- valamely állam azon cselekedete, amellyel saját területét egy másik állam rendelkezésére bocsátja abból a célból, hogy ez utóbbi állam egy harmadik állam ellen agresszív cselekedetet hajtson végre;

14 A definiálással kapcsolatos ENSZ vitát, és a vonatkozó dokumentumokat ld. Question of Defining Aggression – UN International Law Commission – Internet: http://untreaty.un.org/ilc/summaries/7_5.htm#_ftn1 (Letöltés: 2010. május 05.)

15 A tagállami javaslatok terén élen járt a szovjet delegáció, amely 1956-ban és 1969-ben is előterjesztette saját agresszió-fogalom tervezetét, különbséget téve – egyebek mellett – a fegyveres agresszió, valamint az indirekt (gazdasági és ideológiai) agresszió között. Erről részletesebben ld. BISHOP, William W. Jr.: International Law – Little, Brown and Company (Boston and Toronto), Third Edition (1971) – p. 924–926.

16 Definition of Aggression – UN General Assembly, Resolution 3314 (XXIX), 14 December 1974 – Internet: <http://www.un.org/documents/ga/res/29/ares29.htm> (Letöltés: 2010. május 05.)

17 A dokumentum megjegyzi, hogy az „állam” kifejezés nem érinti az államként való elismerés kérdését, és független attól is, hogy az adott ország tagja-e az ENSZ-nek. Emellett az „állam” kifejezés egyaránt értendő államok csoportjára is Ld. Definition of Aggression, Annex, Article. 1.

- valamely állam által, vagy annak nevében fegyveres bandák, csoportok, irreguláris erők vagy zsoldosok küldése, amelyek másik állam ellen olyan, fegyveres erőre jellemző cselekedeteket hajtanak végre, amelyek súlyosságukban megfelelnek a fenti cselekedeteknek, vagy ilyen cselekményekben alapvetően részt vesznek.¹⁸

A fenti felsorolással kapcsolatban két körülményre érdemes felhívni a figyelmet:

- a) a dokumentum az agresszió elkövetését államokhoz (azok reguláris fegyveres erőihez) köti, de az irreguláris erők alkalmazásánál is feltételezi a mögöttes állami felelősséget;
- b) az agresszió megállapításának nem szükségszerű feltétele a fegyveres erő tényleges alkalmazása.

Meg kell azonban említenünk azt is, hogy az ENSZ Közgyűlés hivatkozott határozata, pontosabban az abban foglalt értelmezés nem bír kötelező erővel sem az ENSZ BT-re, sem a tagállamokra, és különösen nem magára az EU-ra. A dokumentum a fogalomalkotással, illetve a példálózó felsorolással csupán iránytűként szolgál azzal a kimondott szándékkal, hogy elrettentse a potenciális agresszorokat, megkönnyítse az agresszió minősülő cselekmények meghatározását, elősegítse az agresszió visszaszorítását és támogatást nyújtson az agresszió áldozatainak.¹⁹ Ezzel összefüggésben maga az ENSZ közgyűlési határozat is felhívja a figyelmet néhány lényeges körülményre:

- a) habár az agresszió meghatározásához bizonyos alapelvek, útmutatók hasznosak lehetnek, annak a kérdésnek eldöntése, hogy valóban agresszió történt-e, csak az adott eset összes körülményeinek ismeretében lehetséges;
- b) a közgyűlési határozatban tett felsorolás semmi esetre sem kimerítő, és a Biztonsági Tanácsnak továbbra is jogában áll más cselekményt is agresszió minősíteni;
- c) az agresszió fogalma semmilyen módon nem tágítja vagy szűkíti az ENSZ Alapokmány alkalmazási körét, ide értve azokat az eseteket is, amikor a fegyveres erő alkalmazása jogszerűnek minősül.²⁰

Mindezek alapján úgy vélem, hogy az EU kölcsönös önvédelmét az „agresszióra való reagálás”-ra építeni azt jelenti, hogy a jövőben bőven lesz majd alkalom az értelmezési vitákra, tekintettel arra, hogy még önmagukban a fegyveres cselekmények sem feltétlenül minősülnek agresszióknak, ily módon nem nyitják meg automatikusan az agresszió áldozatává vált állam egyéni vagy kollektív önvédelmi jogát. Maga a Közgyűlési Határozat is leszögezi, hogy valamely állam fegyveres erejének az ENSZ Alapokmánnyal ellentétes módon történő, első alkalmazása ugyan *prima facie* bizonyítékul szolgálhat az agresszió megállapításához, a Biztonsági Tanács azonban – összhangban az ENSZ Alapokmánnyal – arra a következtetésre is juthat, hogy nem állapítható meg agresszió elkövetése, tekintettel más lényeges körülményekre, ide

18 Definition of Aggression, Annex, Art. 3.

19 Uo., Annex, Preambulum

20 Uo., Annex, Preambulum, Art. 4., 6.

értve azt a tényt, hogy a konkrét cselekmény elkövetése, illetve annak következményei nem nagyon súlyosak.²¹

Megvizsgálva az ENSZ Biztonsági Tanács gyakorlatát, azt láthatjuk, hogy a BT elég széles diszkrecionális jogkörben gyakorolja a szituációk minősítésével kapcsolatos döntési jogkörét. Az ENSZ BT például 1950-ben a 82., a 83. és a 84. számú határozataiban Észak-Korea fegyveres támadását Dél-Korea ellen a béke megsértésének minősítette és felhatalmazta a tagállamokat, hogy (amerikai parancsnoklás mellett, de ENSZ zászló alatt) támogassák Dél-Koreát az Észak-Koreával szembeni fegyveres válaszlépései megtételében.²² Példaként érdemes megemlíteni az ENSZ BT 1985. évi 573. sz. határozatát, amelyben fegyveres agresszióknak minősítette, és – mint Tunézia szuverenitása és területi integritása elleni cselekedetet – elítélte az izraeli légierőnek a Palesztin Felszabadítási Szervezet tunéziai (kb. 1800 km!) főhadiszállása elleni bombázását, amely több tucat palesztin és tunéziai személy halálát okozta.²³ Ugyancsak elítélte az ENSZ BT az 1985. évi 577. számú határozatában az Angola elleni dél-afrikai műveleteket, és azokat „elleneséges, és ki nem provokált agressziós cselekményeknek” (hostile and unprovoked acts of aggression) minősítette, továbbá felkérte az ENSZ tagállamait, hogy sürgősen nyújtsanak szükség szerinti támogatást Angolának a védelmi képességei megerősítéséhez.²⁴ Hasonlóképpen, 1990-ben Kuvait iraki megszállását az ENSZ BT a nemzetközi béke és biztonság megsértésének nyilvánította (660. sz. határozat), és elismerte Kuvait egyéni és kollektív önvédelemhez való jogát (661. sz. határozat), majd határozatok sorában (662, 664, 665, 666, 667, 669, 670, 674, 677) szólította fel Irakot Kuvait szuverenitásának és területi integritásának tiszteletben tartására, végül felhatalmazta a tagállamokat, hogy használjanak fel minden szükséges eszközt (use all necessary means), tehát fegyveres erőt is, a Kuvait elleni iraki agresszió visszaszorítására (678. sz. határozat).²⁵

Azt is meg kell azonban említeni, hogy az ENSZ BT nem tekintette agresszióknak Irak 2003-as amerikai és brit megszállását, habár számos ENSZ tagállam elítélte a katonai erő alkalmazását és Irak elleni agresszióknak minősítette azt.²⁶ Hasonlóképpen, 1996. október 22-én az ENSZ BT – annak ellenére, hogy néhány nappal korábban az afganisztáni polgárháborús helyzetről folytatott ENSZ BT vita során az afgán külügyekért felelős miniszter-helyettes „nyílt és egyértelmű agresszióval” (open and

21 Uo., Annex, Art. 2.

22 Security Council Resolutions 82. (25 June 1950), 83. (27 June 1950), 84. (7 July 1950) – Internet: <http://www.un.org/documents/sc/res/1950/scres50.htm> (Letöltés: 2010. május 07.)

23 Security Council Resolution 573. (4 October 1985) – Internet: <http://www.un.org/Docs/scres/1985/scres85.htm> (Letöltés: 2010. május 7.). Az ügyről részletesebben ld. SMITH, William E.– BORRELL, John: Middle East Israel's 1,500-Mile Raid – Internet: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,960108-1,00.html> (Letöltés: 2010. május 7.)

24 Security Council Resolution 577. (6 December 1985) – Internet: <http://www.un.org/Docs/scres/1985/scres85.htm> (Letöltés: 2010. május 7.)

25 A vonatkozó ENSZ BT határozatokat ld. Security Council Resolutions – 1990 – Internet: <http://www.un.org/Docs/scres/1990/scres90.htm> (Letöltés: 2010. május 07.)

26 Az erről szóló ENSZ BT vitát részletesebben ld. Security Council holds first debate on Iraq since start of military action; Speakers call for halt to aggression, immediate withdrawal – Security Council 4726th Meeting (PM) – Internet: <http://www.un.org/News/Press/docs/2003/sc7705.doc.htm> (Letöltés: 2010. május 7.).

naked aggression) vádolta meg Pakisztánt – határozatában csupán felhívta az ENSZ tagállamait, hogy tartózkodjanak Afganisztán belügyeibe való beavatkozástól.

Mindemellett *Cassese* felhívja a figyelmet arra is, hogy míg az ENSZ Alapokmány 51. cikke az önvédelem megalapozásához – időben és térben egyértelműen megállapítható – katonai támadást (pl. külföldi katonai alakulatok határátlépése, egy ország területének bombázása külföldi fegyveres erő által) ír elő, a katonai agresszió valójában más módokon is megvalósulhat, például fegyveres erők vagy külföldi kormányok által támogatott fegyveres csoportok fokozatos beáramlásával. Emellett a fegyveres agresszió indirekt formáját jelenti pl. a saját országának kormánya ellen fellépő felforgató csoport más kormány általi megszervezése vagy támogatása. Míg azonban az első esetet (fokozatos beáramlás) az ENSZ által elfogadott agresszió fogalom lefedni látszik (ld. 3. cikk g) pont), addig a második esetben (közvetett agresszió) már megoszlik a nemzetközi közösség véleménye.

Amint a fentiekben részletesen kifejtésre került, az Európai Unió kollektív önvédelmi klauzulájának alapszerződésbe iktatása lényeges előre lépést jelent az Unió biztonság- és védelempolitikájának megerősítése, az európai önálló védelem feltételeinek kialakítása irányába. A klauzula szövege ugyanakkor számos kérdést rejt magában, amelyek egységes megválaszolása nélkül a kollektív fellépés, a kölcsönösségen alapuló segítségnyújtás nem lehetséges. A nemzetközi jogban léteznek referencia-dokumentumok, amelyek irányítúként szolgálhatnak bizonyos cselekmények megítélésben (agresszióvá minősítésében). Ezek közül talán a leginkább releváns az ENSZ Közgyűlés hivatkozott határozata, amelynek tartalmát viszont jócskán meghaladta az idő, és féltő, hogy a XXI. század biztonsági fenyegetései ezen dokumentum alapján már nem megítélhetők.

Ma még nehéz megjósolni, hogy a klauzula mennyiben lesz képes beteljesíteni a hozzá fűzött reményeket. Annyit azonban már most kijelenthetünk, hogy pusztán létezésével hozzájárult az európai biztonsági és védelmi architektúra átrendezéséhez. Kiindulva azonban az amerikai és az afrikai példából, és különös tekintettel arra, hogy az EU is az agresszióra, mint kiváltó okra (hivatkozási alapra) építette a kollektív önvédelmi klauzuláját, elengedhetetlennek tartom, hogy a klauzula beiktatását a tárgyra vonatkozó további végrehajtási dokumentumok kövessék. Ha az Európai Unió adós marad a saját, EU-specifikus agresszió-definíció kidolgozásával, akkor – álláspontom szerint – a klauzula értelmezési tartománya, tényleges alkalmazási köre marad bizonytalan.

Látnunk kell azonban azt is, hogy a kollektív önvédelem kérdése jelenleg Európában nem elsődleges prioritás. Kontinensünk államai manapság nem számolnak reálisan azzal, hogy fegyveres agresszió áldozataivá válnának. Azok az államok pedig, amelyek mégis fenyegetve érzik magukat, bármikor igénybe vehetik a számukra már eddig is rendelkezésre álló, EU-n kívüli (pl. NATO) biztonsági garanciákat. Mindazonáltal a kérdés nem teljesen hipotetikus, hiszen a világ ma sem mentes válságócoktól, és az egyre kibontakozóbb globalizáció hatására a ma még – időben és térben – távolinak tűnő veszélyek könnyen közel kerülhetnek Európához. Ezen veszélyek távoltartása azonban csak úgy lehetséges, ha az Európai Unió felkészül bizonyos események egységes értelmezésére, és – amennyiben a veszélyhelyzet ezt megkívánja – a kollektív fellépésre.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Lisszaboni Szerződés lehetséges hatásai az európai biztonság- és védelempolitika területére – Internet: http://www.mfa.gov.hu/kum/ku/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/esdp/A_Lisszaboni_Szerzodes.htm (Letöltés: 2010. április 24.)
- BISHOP, William W. Jr.: *International Law* – Little, Brown and Company (Boston and Toronto), Third Edition (1971) – 1122 p.
- Biztonságos Európa egy jobb világban, Európai Biztonsági Stratégia (2003. december) – Internet: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIHU.pdf> (Letöltés: 2010. május 3.)
- CASSESE, Antonio: *International Law* – Oxford University Press (2005), Second Edition – ISBN 0-19-925939-9 – 612 p.
- Charter of the United Nations – Internet: <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml> (Letöltés: 2010. május 2.)
- Convention for the Definition of Aggression (London, 3 July 1933) – Internet: http://www.letton.ch/lvx_33da.htm (Letöltés: 2010. május 2.)
- Definition of Aggression – UN General Assembly, Resolution 3314 (XXIX), 14 December 1974 – Internet: <http://www.un.org/documents/ga/res/29/ares29.htm> (Letöltés: 2010. május 05.)
- Encyclopædia Britannica – Internet: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/9091/aggression> (Letöltés: 2010. május 2.)
- Hadtudományi Lexikon – Magyar Hadtudományi Társaság (Budapest, 1995), I. kötet – ISBN: 963045226x – 882. p.
- Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance – Internet: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-29.html> (Letöltés: 2010. május 6.)
- Nicaragua v. United States of America (merits) – Internet: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6505.pdf> (Letöltés: 2010. május 8.)
- ‘Open And Naked Aggression’ by Pakistan blow to United Nations, Afghanistan tells Security Council – UN SC Press Release SC/6280 (16 October 1996) – Internet: <http://www.un.org/News/Press/docs/1996/19961016.sc6280.html> (Letöltés: 2010. május 07.)
- Question of Defining Aggression – UN International Law Commission – Internet: http://untreaty.un.org/ilc/summaries/7_5.htm#_ftn1 (Letöltés: 2010. május 05.)
- Security Council holds first debate on Iraq since start of military action; Speakers call for halt to aggression, immediate withdrawal – Security Council 4726 Meeting (PM) – Internet: <http://www.un.org/News/Press/docs/2003/sc7705.doc.htm> (Letöltés: 2010. május 7.)
- Security Council Resolutions 82. (25 June 1950), 83. (27 June 1950), 84. (7 July 1950) – Internet: <http://www.un.org/documents/sc/res/1950/scres50.htm> (Letöltés: 2010. május 07.)
- Security Council Resolution 573. (4 October 1985) – Internet: <http://www.un.org/Docs/scres/1985/scres85.htm> (Letöltés: 2010. május 7.)
- Security Council Resolution 577. (6 December 1985) – Internet: <http://www.un.org/Docs/scres/1985/scres85.htm> (Letöltés: 2010. május 7.)
- Security Council Resolutions – 1990 – Internet: <http://www.un.org/Docs/scres/1990/scres90.htm> (Letöltés: 2010. május 07.)
- SMITH, William E.– BORRELL, John: Middle East Israel’s 1,500-Mile Raid – Internet: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,960108-1,00.html> (Letöltés: 2010. május 7.)
- Statute of the International Court of Justice – Internet: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0> (Letöltés: 2010. május 9.), Article 38. para (1)
- The Covenant of the League of Nations – Internet: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (Letöltés: 2010. május 2.)
- The situation in Afghanistan – Security Council Resolution 1076 (22 October 1996) – Internet: <http://www.un.org/Docs/scres/1996/scres96.htm> (Letöltés: 2010. május 07.)
- Treaty of Lisbon, amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community – Official Journal of the European Union (C 306, Vol 50, 17 December 2007) – Internet: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0041:EN:PDF> (Letöltés: 2010. április 24.)